

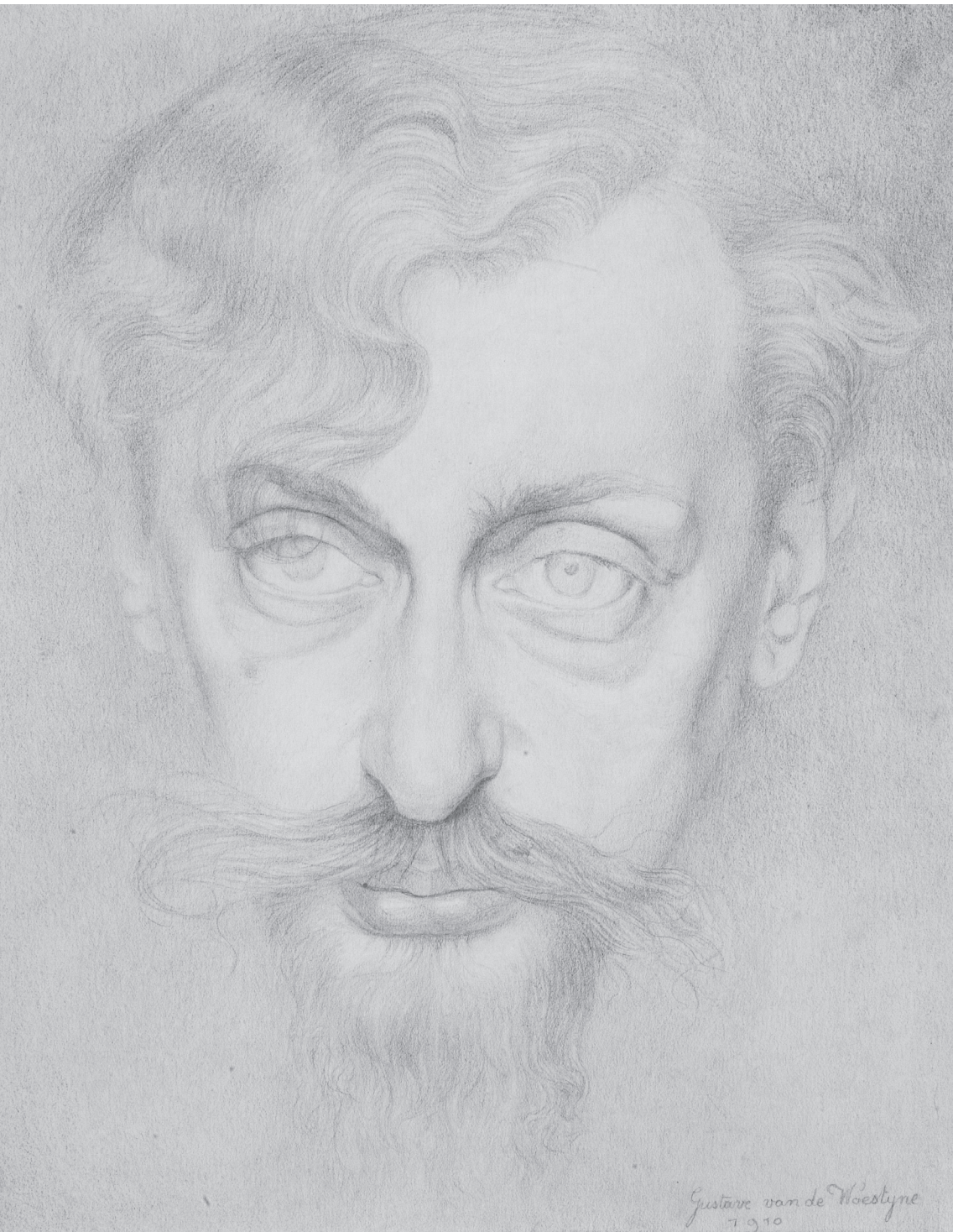
Karel en ik

Karel

en ik

Memento van
Gustave van de Woestyne

Tekstbezorging en commentaar door
Johan De Smet, Leo Jansen,
Peter Theunynck en Hans Vandevoorde

Gustave van de Woestyne
1910

Inhoud

Een heel bijzonder boek...	9
----------------------------	---

Memento

Eerste deel: Memento van Sint-Lievenstraat tot Sint-Martens-Laethem	17
Tweede deel: Memento van Sint-Martens-Laethem tot wanneer Karel van de Woestyne trouwde	59
Derde deel: Memento van april 1904 tot oogst 1929	155
Verantwoording	193

Nawoord

Feit en mythe in het 'Memento'	205
--------------------------------------	-----

Indices

Personenregister	267
Bibliografie	291

Een heel bijzonder boek...

Het boek dat in uw handen ligt, is een soort cultboek. De auteur ervan is geen schrijver, maar een kunstschilder: Gustave van de Woestyne. Zijn memoires zijn heerlijke lectuur omdat hij een kleurrijke, tegen het Gentse dialect aanleunende taal gebruikt, oog heeft voor sprekende details en blijk geeft van een apart gevoel voor humor. Die bijzondere cocktail verleent het boek een onmiskenbare charme, waardoor het meteen na verschijnen in 1979 de harten van de lezers stal. Velen betreurden naderhand dat het boek niet meer in de handel verkrijgbaar was. Daarom besliste Davidsfonds Uitgeverij het boek opnieuw uit te geven.

De uitgever en de samenstellers namen de gelegenheid te baat om de gebreken die de uitgave van 1979 ontsierden, aan te pakken. De nieuwe tekst is een getrouwe en zorgvuldige weergave van het manuscript van Gustave van de Woestyne, dat zich intussen in het Museum voor Schone Kunsten in Gent bevindt. Het manuscript is op vraag van de uitgever omgezet in hedendaagse spelling en van een interpunctie voorzien die de leesbaarheid verhoogt. De samenstellers hebben deze en andere ingrepen toegelicht en verantwoord. Het boek is voorts voorzien van verklarende voetnoten, een personenregister met beknopte biografische gegevens en een omstandig nawoord dat waarheid en verdicthting toetst.

Wie zijn de hoofdrolspelers in dit boek? Het zijn de schilder Gustave van de Woestyne en zijn broer Karel van de Woestijne. Die gestipte ij in de spelling van de naam van de dichter is

geen drukfout. Hij koos ervoor om ‘Van de Woestijne’ te gebruiken als auteursnaam. Beiden werden in Gent geboren in het gezin Van de Woestyne-Sielbo.¹ Hun vader was koperslager, hun moeder huisvrouw. Thuis werd Gents en Frans gesproken.

Karel, die in 1878 het levenslicht zag, was de oudste van vier jongens. Gustave, die in 1881 geboren werd, was de op één na jongste. Tussen hem en Karel zat Eduard (1879) en na Gustave volgde nog Maurice (1885). Karel en Gustave hadden, meer dan de andere broers, een sterke band met elkaar, vermoedelijk door het feit dat ze allebei artistieke zielen waren. Ook het voortijdige overlijden van hun vader in 1890, toen Karel twaalf was en Gustave negen, bracht hen dichter bij elkaar. Gustave lijkt zijn oudste broer sindsdien als een soort tweede vader beschouwd te hebben. Hij keek naar hem op en bewonderde hem om zijn belesenheid, zijn literair talent en zijn inzicht in beeldende kunsten. Karel was zich snel bewust van het artistieke talent van zijn broer en waakte over hem zoals een vader dat over zijn kind zou doen.

Ook al kwamen de twee broers uit hetzelfde nest, ze waren verschillend van karakter en aanleg. Karel was van kindsbeen af een ernstige, wat melancholieke jongen die boeken verslond. Gustave was als kind een speelvogel en een deugniet. Hun schoolloopbaan en carrière vertonen flinke verschillen maar ook opmerkelijke parallellen. Karel startte in het atheneum aan de Ottogracht in Gent in de moderne humaniora, maar na vier jaar schakelde hij over naar de klassieke humaniora. Hij zakte twee keer in het voorlaatste jaar en gaf zijn middelbare studies op. Toch ontwikkelde hij zich tot een vooraanstaande journalist, intellectueel en schrijver en na de Eerste Wereldoorlog werd hij zelfs benoemd tot professor Nederlandse Letterkunde aan de universiteit van Gent.

1 Gustave spelt de naam ook als Siëlbo, waarmee hij lijkt aan te duiden hoe die uitgesproken wordt.

Gustave volgde de moderne humaniora aan hetzelfde atheneum als zijn broer en strandde in het laatste jaar. Daarna ging hij nog een jaar naar de Nijverheidsschool. Ondertussen volgde hij aan de Gentse Academie voor Schone Kunsten – deeltijds kunstonderwijs avant la lettre – een opleiding beeldende kunsten, die hem voorbereidde op zijn carrière als schilder. In 1925 werd hij aangesteld tot directeur en leraar schilderkunst aan de Academie voor Schone Kunsten in Mechelen en tot leraar in het atelier dierschilderkunst aan het Nationaal Hoger Instituut voor Schone Kunsten in Antwerpen. Vanaf 1928 was hij ook docent schilderkunst aan het gerenommeerde Institut des Arts Décoratifs de La Cambre in Brussel.

Karel huwde in 1904 Mariette Van Hende, een dochter uit de Gentse middenstand. Gustave trouwde vier jaar later met Prudence De Schepper, een boerendochter uit Sint-Martens-Latem. Gustave verbeeldde het verschil tussen die twee werelden treffend in het schilderij *De twee lentes* (1910), waarin een onopge- maakte jonge vrouw in een eenvoudige rode jurk geportretteerd wordt naast een geschminkte dame in een dure zwarte jas, waar het witte kanten kraagje van haar blouse bovenuit steekt. Haar voorhoofd en ogen zijn verborgen onder een indrukwekkende zwarte hoed met rode pluim en zwarte kanten voile. De karakters van de vrouwen – de dominante, mondaine Mariette van Karel en de schuchtere Prudence van Gustave – waren duidelijk niet compatibel. Ook in het ‘Memento’ alludeert Gustave daarop (zie p. 167). Vermoedelijk heeft de partnerkeuze van de broers voor een zekere verwijdering gezorgd. Uit brieven blijkt dat Gustave zelden of nooit zijn vrouw meenam, wanneer hij bij zijn broer op familiebezoek ging. De Eerste Wereldoorlog trok de broers brutaal uit elkaar. Gustave koos ervoor om naar het Verenigd Koninkrijk te vluchten, en verbleef de eerste jaren in Wales, vanaf eind 1916

in Londen. Karel bleef in België. De fysieke afstand tussen de broers creëerde geleidelijk aan ook een zekere mentale afstand. Na de oorlog leken ze elkaar wat minder frequent op te zoeken, al bleef Gustave de mening van zijn broer hoogachten.

De dood van Karel, in de zomer van 1929, moet Gustave ertoe aangezet hebben om zich, aan het begin van de jaren dertig, over zijn relatie met zijn broer te bezinnen en zijn herinneringen aan die voor hem bijzonder dierbare persoon aan het papier toe te vertrouwen. Misschien deed hij dat om het gemis beter te kunnen verwerken, als een soort rouwtherapie, maar misschien ook uit angst dat anders waardevolle herinneringen verloren zouden gaan.

Waarschuwing aan de lezer

De memoires bestaan uit drie delen: ‘Memento van Sint-Lievenstraat tot Sint-Martens-Laethem’, ‘Memento van Sint-Martens-Laethem tot wanneer Karel van de Woestyne trouwde’ en ‘Memento van april 1904 tot oogst 1929’. Dat laatste deel is onvolledig. Het boek eindigt vrij abrupt met een commentaar van Gustave op een brief van Karel uit 1919. De daaropvolgende tien jaar blijven onbesproken. In een interview in *Het Laatste Nieuws* van 27 augustus 1941 vertelde Gustave dat hij met zijn memoires in 1926 was aanbeland en dat hij nog 3 jaar te gaan had tot de dood van zijn broer. Die teksten zijn vermoedelijk verloren gegaan, als Gustave ze al had afgewerkt.

Dit boek is een egodocument, een persoonlijk getuigenis, geschreven in de jaren dertig van de vorige eeuw, een paar tientallen jaren voor de term ‘egodocument’ door de historicus Jacques Presser werd gemunt. De beroemde Nederlandse historicus en Napoleon-biograaf introduceerde het begrip in onze taal en werd tegelijk een vurige pleitbezorger van het persoonlijke element in de geschiedenis. Zijn term is ondertussen algemeen geaccepteerd

en werd opgenomen in *Van Dale*. Maar hoe zit het nu precies met de waarde van egodocumenten voor de geschiedschrijving? Historici en biografen zijn het erover eens dat ze met grote omzichtigheid benaderd moeten worden, omdat ze niet dé, maar een waarheid bevatten, een waarheid die soms zo is ingekleurd dat ze het zicht op de werkelijkheid vertroebelt of beneemt. De autobiografie van de beroemde archeoloog Heinrich Schliemann, die zijn levensverhaal grotendeels verzonnen bleek te hebben, is daarvan een extreem voorbeeld. Zijn egodocumenten daarom historisch totaal oninteressant en irrelevant? Absoluut niet. Het zijn vaak boeiende tijdsdocumenten die veel vertellen over de tijdsgeschiedenis en de mentaliteit die in een bepaald milieu heerste, over het dagelijkse leven, over gebruiken en gewoontes, over voorwerpen en mensen. Ze bieden ons tevens een inkijk in de persoonlijkheid van de auteur.

Ook in deze memoires mag u niet zo maar alles voor waar aannemen. Eerst en vooral moet u weten dat Gustave in dit boek een aantal gebeurtenissen beschrijft die soms veertig tot vijftig jaar eerder zijn voorgevallen. Af en toe laat zijn geheugen hem in de steek, waardoor hij bepaalde feiten eerder of later situeert dan ze in werkelijkheid plaatsvonden, of waardoor hij bepaalde gebeurtenissen groepeerde die op verschillende momenten zijn voorgevallen. Zo is zijn verslag van de eerste dagen in Sint-Martens-Latem waarschijnlijk een indikking van gebeurtenissen over een langere periode en dateert hij een lezingtournee van zijn broer door Nederland in 1903, terwijl die tournee in werkelijkheid vijf jaar later te situeren valt.

Daarnaast blijkt Gustave over een levendige fantasie te beschikken. Die zorgt ervoor dat de werkelijkheid soms uitvergroot wordt of aangepast aan de manier waarop hij de dingen ervaren heeft. Het mooiste voorbeeld daarvan is te vinden op de eerste

bladzijde van zijn memoires. Gustave vertelt dat zijn broer Karel bij zijn geboorte zeventig centimeter lang was en zes kilogram wog. ‘De onderbroeken en windels die zijn Moeder in gereedheid gebracht had waren’, aldus Gustave, ‘veel te klein en ze moest ervoor zorgen andere te laten maken, nog eens zo groot. Van zijn geboorte af kon hij niet zijn zoals andere kinderen en moest hij zich onderscheiden.’ Dit alles staat in schril contrast met de jeugdfoto’s waarop Karel van de Woestijne steeds als een tenjer jongetje is afgebeeld. Zeventig centimeter bij zijn geboorte? Op zijn identiteitskaart, toen nog ‘Kaart van Eenzelvigheid’ genoemd, staat zijn lengte vermeld: 1.68 meter. Zo’n reus was Van de Woestijne dus niet. Natuurlijk wel in de ogen van Gustave, die de werkelijkheid beschrijft zoals hij die zelf heeft ervaren.

U bent dus gewaarschuwd! Geloof niet alles wat Gustave van de Woestyne schrijft. In de voetnoten attenderen we u op passages waarin zijn verbeelding met hem aan de haal gaat. Die passages mogen dan niet geheel of helemaal niet waarheidsgetrouw zijn, ze verhelderen wel op ontroerende wijze hoe de schilder een en ander heeft ervaren. U ziet de wereld door zijn bril. Die bril weerkaatst de innerlijke wereld van de schilder.

© 2020 Davidsfonds • Standaard Uitgeverij nv,
Franklin Rooseveltplaats 12, 2060 Antwerpen &
Johan De Smet, Leo Jansen, Peter Theunynck, Hans Vandevoorde

Gemaakt onder licentie van Davidsfonds. 'Davidsfonds' is het geregistreerde merk van Davidsfonds vzw, Quinten Metsysplein 12, 3000 Leuven.

www.standaarduitgeverij.be
info@standaarduitgeverij.be

Vertegenwoordiging in Nederland:
New Book Collective, Amsterdam
www.newbookcollective.com

Eerste druk augustus 2020

Omslagontwerp	Bart Luijten
Coverillustratie	Gustave van de Woestyne, <i>Fuga</i> , 1925, olieverf op doek, 80,5 x 80 cm, Museum voor Schone Kunsten Gent © 2020 Artinlanders.be. Foto Michel Burez
Opmaak binnenwerk	Wim Esteban De Dobbeleer
Frontispice	Gustave van de Woestyne, <i>Portret van Karel van de Woestyne</i> , 1910, potlood op papier, 293 x 263 mm, Museum voor Schone Kunsten Gent © 2020 Artinlanders.be. Foto Hugo Maertens

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 02 26905 9
D/2020/0034/155 • NUR 641